

Wyrok z dnia 25 listopada 2011 r., II CSK 118/11

Osoba uprawniona, wytaczając powództwo na podstawie art. 43 ust. 5 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm.), może żądać stwierdzenia nieważności uchwały zarządu, jeżeli jest sprzeczna z prawem, albo jej uchylenia, gdy jest zgodna z prawem, lecz narusza interes prawny lub uprawnienia skarżącego.

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Kazimierz Zawada

Sędzia SA Marek Machnij

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Elżbiety C. i Wojciecha C. przeciwko Międzyzakładowej Spółdzielni Mieszkaniowej "C." w P. o uchylenie uchwały, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 25 listopada 2011 r. skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 4 listopada 2010 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powodowie wnosili m.in. o stwierdzenie nieważności uchwały zarządu pozwanej Spółdzielni z dnia 15 sierpnia 2007 r. ustanawiającej odrębną własność lokali, zarzucając, że jest ona niezgodna z przepisami ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903 ze zm. – dalej: "u.w.l.") oraz krzywdząca dla członków Spółdzielni. Powołali się także na art. 42 § 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1484 ze zm. – dalej: "Pr.spółdz.") jako na jedną z podstaw prawnych roszczenia.

Wyrokiem z dnia 4 marca 2008 r. Sąd Rejonowy w Płocku oddalił powództwo, a Sąd Okręgowy w Płocku wyrokiem z dnia 26 czerwca 2008 r. oddalił apelację powodów, stwierdzając, że ponieważ żądali oni uznania uchwały za nieważną z powodu jej sprzeczności z dobrymi obyczajami i naruszenia ich interesu, przysługiwało im roszczenie o uchylenie uchwały, a nie roszczenie o stwierdzenie jej nieważności.

W wyniku skargi kasacyjnej powodów Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 15 stycznia 2010 r., I CSK 203/09 (nie publ.) uchylił wyroki Sądów obu instancji i zniósł postępowanie z powodu nieważności. Wskazał, że powodowie domagali się stwierdzenia nieważności uchwały zarządu pozwanej Spółdzielni, wnosząc alternatywnie także o jej uchylenie, a zatem sądem właściwym rzeczowo do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji był, zgodnie z art. 17 pkt 4² k.p.c., sąd okręgowy, a nie sąd rejonowy.

W toku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Okręgowy w dniu 25 lutego 2010 r. wezwał powodów do jednoznacznego określenia żądania, a na rozprawie w dniu 26 kwietnia 2010 r. pouczył ich, że istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy ma prawidłowe sformułowanie żądania, wobec czego zasadne jest, aby skorzystali z pomocy radcy prawnego lub adwokata. Powodowie poparli żądanie stwierdzenia nieważności przedmiotowej uchwały zarządu i prosili o odroczenie rozprawy celem skonsultowania się z prawnikiem, a następnie w piśmie z dnia 10 maja 2010 r. wskazali, że w wykonaniu zobowiązania Sądu do sprecyzowania roszczenia prostują żądania w ten sposób, iż wnoszą o uchylenie przedmiotowej uchwały zarządu ze względu na jej niezgodność z dobrymi obyczajami oraz dlatego, że ma ona na celu ich pokrzywdzenie.

Wyrokiem z dnia 10 czerwca 2010 r. Sąd Okręgowy w Płocku oddalił powództwo. Stwierdził, że zarzuty powodów dotyczące zaskarżonej uchwały są uzasadnione, jest ona bowiem sprzeczna z art. 42 ust. 3 u.s.m. i art. 3 ust. 2 u.w.l., jednakże powództwo nie mogło być uwzględnione, gdyż zostało błędnie sformułowane. Stwierdzone uchybienia powodują, że zaskarżona uchwała jest sprzeczna z prawem, a zatem powodom przysługiwało jedynie roszczenie o stwierdzenie nieważności uchwały, tymczasem wnosili oni o jej uchylenie, a Sąd nie jest uprawniony do orzekania ponad żądanie.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, dzieląc tę ocenę, zaskarżonym wyrokiem z dnia 4 listopada 2010 r. oddalił apelację powodów. Stwierdził, że zgodnie z art. 187 § 1

k.p.c. na powodach ciążył obowiązek dokładnego określenia żądania i wskazania uzasadniających je okoliczności faktycznych, co wyznaczało zakres żądania, który – zgodnie z art. 383 k.p.c. – nie mógł być rozszerzony ani uzupełniony o nowe roszczenia w postępowaniu apelacyjnym. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, pomiędzy żądaniami stwierdzenia nieważności uchwały, ustalenia nieistnienia uchwały oraz uchylenia uchwały istnieją różnice uniemożliwiające przyjęcie, że roszczenia te mogą być objęte łącznym żądaniem i wywodzić się z tożsamego stanu faktycznego. Nie może też, w ocenie Sądu, dojść do ewentualnego lub alternatywnego zgłoszenia tych roszczeń; wyłącza to możliwość uchylenia uchwały w wyniku stwierdzenia jej nieważności. Wskazał, że unormowanie zawarte w art. 43 u.s.m. stanowi *lex specialis* w stosunku do ogólnych zasad zaskarżania uchwał przewidzianych w Prawie spółdzielczym. Powództwo o uchylenie uchwały przysługuje wtedy, gdy opiera się na sprzeczności uchwały z postanowieniami statutu lub dobrymi obyczajami albo gdy uchwała miała na celu pokrzywdzenie członka spółdzielni, natomiast w razie sprzeczności uchwały z prawem, przysługuje roszczenie oparte na art. 189 k.p.c. o stwierdzenie nieważności uchwały. Powodowie sprecyzowali roszczenie jako żądanie uchylenia uchwały, gdyż jest niezgodna z dobrymi obyczajami oraz ma na celu ich pokrzywdzenie, zatem niewątpliwie wchodzi w grę roszczenie wynikające z art. 42 § 3 Pr.spółdz., które nie mogło być uwzględnione, jeżeli uchwała jest spreczna z prawem.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach powodowie zarzucili naruszenie art. 43 ust. 5 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm. – dalej: "u.s.m.") i art. 42 § 2–4 Pr.spółdz. przez niewłaściwe zastosowanie, oraz naruszenie art. 321, 187 § 1, art. 193 § 1 i art. 383 k.p.c. przez pominięcie, że powodowie wystąpili z roszczeniami zarówno o stwierdzenie nieważności, jak i o uchylenie przedmiotowej uchwały, wskazując, że jest ona spreczna z prawem i dobrymi obyczajami oraz ma na celu pokrzywdzenie powodów. Zarzucili również naruszenie art. 386 § 1 k.p.c. przez oddalenie apelacji oraz art. 378 § 1 k.p.c. przez nieodniesienie się do wszystkich zarzutów tej apelacji i nierozpoznanie istoty sprawy. Wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powodowie zaskarżyli uchwałę zarządu pozwanej Spółdzielni określającą przedmiot odrębnej własności wszystkich lokali mieszkalnych i użytkowych, a więc uchwałę, o której mowa w art. 42 u.s.m. Tryb podejmowania i zaskarzania takich uchwał reguluje art. 43, który w ust. 5 przewiduje dla osób uprawnionych możliwość zaskarżenia uchwały do sądu z powodu jej niezgodności z prawem lub jeśli uchwała narusza interes prawny lub uprawnienia tych osób, wskazując, że przyczyną nieważności uchwały nie może być niepodjęcie przez osoby zainteresowane wysłanych przez zarząd powiadomień, o których mowa w ust. 1 i 4. Choć to stwierdzenie może sugerować, że przedmiotem powództwa przewidzianego w art. 43 ust. 5 u.s.m. jest roszczenie o ustalenie nieważności uchwały zarządu, to w istocie przepis ten nie określa wyraźnie rodzaju przysługującego roszczenia.

W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego trafnie zwrócono na to uwagę, stwierdzając, że wymieniony przepis nie reguluje wyczerpująco materii w nim przewidzianej, nie wskazując, jakie powództwo przysługuje osobie uprawnionej, która zamierza zaskarżyć do sądu uchwałę zarządu, o której mowa w art. 42 i 43 ust. 5 u.s.m. Zawiera zatem lukę w tym przedmiocie, a ponieważ reguluje materię bardzo podobną do uregulowanej w art. 42 Pr.spółdz., istnieją podstawy, by wypełnić ją, stosując ten przepis w drodze analogii. W konsekwencji należy przyjąć, że uprawnionemu zaskarzającemu na podstawie art. 43 ust. 5 u.s.m. uchwałę zarządu przysługuje roszczenie o stwierdzenie nieważności tej uchwały, gdy zarzuca, że jest ona niezgodna z prawem, co – w razie uwzględnienia powództwa – prowadzi do wydania wyroku deklaratoryjnego, lub roszczenie o uchylenie uchwały, gdy zarzuca, że narusza ona interes prawny albo uprawnienia osoby zainteresowanej, co w razie uwzględnienia powództwa prowadzi do wydania wyroku konstytutywnego (prawokształtującego).

Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 listopada 2010 r., IV CSK 269/10 (nie publ.), w art. 42 ust. 5 u.s.m. przewidziane są trzy różne podstawy zaskarżenia uchwały zarządu określającej przedmiot odrębnej własności lokali: niezgodność z prawem, naruszenie interesu prawnego osoby uprawnionej oraz naruszenie jej uprawnień. Zakładając racjonalność ustawodawcy trzeba przyjąć, że treść tych przesłanek nie pokrywa się. Zgodnie z art. 42 § 2 Pr.spółdz., uchwała sprzeczna z prawem jest nieważna *ex lege*, co może być przedmiotem powództwa o ustalenie jej nieważności, natomiast żądanie uchylenia takiej uchwały jest bezprzedmiotowe. Naruszenie przez uchwałę zarządu interesu prawnego lub

uprawnienia osób, na rzecz których spółdzielnia obowiązana jest przenieść – po ustanowieniu – odrębną własność lokali, uzasadnia wystąpienie z żądaniem uchylenia uchwały zarządu na podstawie art. 42 § 2 Pr.spółdz. w związku z art. 43 ust. 5 u.s.m. Sprzeczność z prawem uchwały określającej przedmiot odrębnej własności lokali zachodzi w przypadku naruszenia przez jej wydanie przepisów prawa materialnego (...) (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r. III CZP 14/09, OSNC 2010, nr 1, poz. 5) lub wymagań proceduralnych, gdy miało to wpływ na treść uchwały. Są to przesłanki powództwa przewidzianego w art. 43 ust. 5 u.s.m. o stwierdzenie nieważności uchwały.

Przesłankami powództwa wytoczonego na podstawie art. 43 ust. 5 u.s.m. o uchylenie uchwały zarządu są natomiast zarzuty, że uchwała narusza interes prawny osoby uprawnionej, co oznacza każdy interes członka spółdzielni, który w świetle przepisów korzysta z ochrony prawnej, lub że narusza jej uprawnienia, co oznacza naruszenie interesów skarżącego o charakterze ekonomicznym i socjalnym.

Podstawa faktyczna obu tych roszczeń może być taka sama lub różna, a uchwała sprzeczna z prawem może też naruszać interes prawny lub uprawnienia osoby zainteresowanej, która może dochodzić obu tych roszczeń kumulatywnie. W świetle art. 191 k.p.c., kumulacja roszczeń jest dopuszczalna, jeżeli nadają się one do tego samego trybu postępowania oraz, jeżeli sąd jest właściwy ze względu na ogólną wartość roszczeń, a gdy są to roszczenia różnego rodzaju, jeżeli dla któregośkolwiek z nich nie jest przewidziane postępowanie odrębne ani nie zachodzi niewłaściwość sądu według przepisów o właściwości bez względu na wartość przedmiotu sporu. Możliwość kumulacji roszczeń nie zależy zatem od jakiegokolwiek związku faktycznego lub prawnego między nimi. Powód może także dochodzić tych roszczeń jako ewentualnych, gdyż – jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 czerwca 2007 r., I CSK 86/07 (nie publ.) – pomiędzy powództwem głównym i ewentualnym nie musi zachodzić związek; mogą to być także roszczenia wyłączające się nawzajem, gdyż istotą roszczenia ewentualnego jest to, że obowiązek jego rozpoznania powstaje dopiero w razie oddalenia powództwa głównego.

Należy zatem stwierdzić, że powodowie mogli dochodzić roszczenia o ustalenie nieważności przedmiotowej uchwały zarządu oraz – jako ewentualnego lub alternatywnego – roszczenia o jej uchylenie, wskazując, że uchwała z

określonych przyczyn jest sprzeczna z przepisami prawa oraz narusza ich interes prawny lub uprawnienia. W taki też sposób powodowie, działający przed Sądami obu instancji bez zawodowego pełnomocnika, sformułowali roszczenia, na co wskazał już Sąd Najwyższy w poprzednim wyroku z dnia 15 stycznia 2010 r., I CSK 203/09. Określili też w dostateczny sposób podstawę faktyczną obu roszczeń, które powinny być w zgłoszonym kształcie rozpoznane przez Sąd pierwszej instancji. Nie było zatem żadnych podstaw prawnych ani procesowych do żądania, by powodowie sprecyzowali roszczenie. Należy więc uznać, że żądanie to, jako bezprzedmiotowe i bezpodstawne, nie mogło wywołać dla powodów ujemnych skutków procesowych, tym bardziej że występowali w sprawie bez zawodowego pełnomocnika. (...)

W tych okolicznościach także Sąd Apelacyjny obowiązany był rozpoznać merytorycznie apelację w zakresie obu prawidłowo zgłoszonych roszczeń, nie było bowiem podstaw do zastosowania art. 383 zdanie pierwsze k.p.c., gdyż nie nastąpiła zmiana ani rozszerzenie żądania w postępowaniu apelacyjnym. Uzasadniony jest zatem zarzut naruszenia wymienionego przepisu, jak również art. 187, 193 § 1 i art. 321 k.p.c., które nie miały w sprawie zastosowania. W wyniku naruszenia tych przepisów Sąd drugiej instancji nie rozpoznał istoty sprawy i nie odniósł się do merytorycznych zarzutów apelacji, co uzasadnia także zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. Naruszony został również art. 43 ust. 5 u.s.m. przez niezastosowanie i nierozpoznanie zgłoszonych na jego podstawie roszczeń.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.